

Eiropas
komisija

Izglītības, audiovizuālās jomas un
kultūras izpildaģentūra

Eurydice un politikas atbalsts
Avenue du Bourget 1 (BOU2)
B-1140, Brisele

Tālrunis +32 22995058

Fakss +32 22921971

E-pasts eacea-eurydice@ec.europa.eu

Tīmekļa vietne
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>

Eurydice pārskats

Personāla mobilitāte augstākajā izglītībā

Valstu rīcībpolitika un programmas

Ievads

Pamatojums

Personāla mobilitātes veicināšanas nozīme Eiropas augstākās izglītības politikā arvien pieaug. Mobilitāte un internacionalizācija ir galvenie Boloņas procesa aspekti, un personāla mobilitāte ir iekļauta šī procesa vispārīgajos mērķos. To apliecina uzskatāms piemērs — nesen Eiropas Augstākās izglītības telpas valstu ministru apstiprinātā „[Mobilitātes stratēģija 2020. gadam Eiropas Augstākās izglītības telpā](#)”, tomēr, neskatoties uz tematam pievērsto lielo politisko uzmanību, Eiropas līmenī ir pieejams pārsteidzoši maz informācijas par personāla mobilitāti.

Daļēji informācijas trūkuma iemesls ir konceptuāls. Kas tieši ir domāts ar „personālu” augstākajā izglītībā, un kādas mobilitātes formas ir vērtējamas? Pirmajā mirklī šie var šķist pašsaprotami jautājumi, taču tie nebūt nav tik vienkārši. Frāzi „akadēmiskā personāla mobilitāte” varētu, piemēram, attiecināt uz dalījumu kategorijās pēc ārpus valsts pavadītā laika, tādējādi vērtējot ārvalstīs pavadītus „īstermiņa” vai „ilgtermiņa” periodus, tomēr to varētu apstrīdēt — noderīgāk būtu dalīt mobilitāti kategorijās pēc ārvalstīs pavadīto periodu nolūkiem. Tādējādi akadēmiskais personāls var būt mobils, lai piedalītos starptautiskās konferencēs, dotos mācību vizītēs, mācītu vai

Autore

Kornēlija Rake (Cornelia Racké)

Līdzautori

Bernadete Forsthūbere (Bernadette Forsthuber)

Dāvids Krosjē (David Crosier)

Kontaktpersona

Vims Vanstēnkiste (Wim Vansteenkiste),

Komunikācija un publikācijas

+32 22995058

dotos akadēmiskajā apmaiņā, akadēmiskajā atvaļinājumā ar noteiktu mērķi utt. Mobilitāti var finansēt, izmantojot dotācijas un stipendijas vai iekļaujot to jau darba līgumā. Mobilitātes periods var būt daļa no pastāvīgās profesionālās pilnveides. Ir arī gadījumi, kad iestāde var būt ieinteresēta akadēmiskā personāla importēšanā, šim nolūkam izmantojot starptautisko darba tirgu. Eiropas politiskajās diskusijās šie jautājumi vēl nav pilnīgi atbildēti, un tāpēc nav arī vispārējas vienošanās par to, kāda veida dati ir jāapkopo, lai iegūtu vajadzīgo informāciju.

Tādējādi šā īsā ziņojuma mērķis ir sniegt daļu informācijas, kamēr politiskā diskusija turpinās, lai definētu konkrētākus mērķus Eiropas līmenī.

Ziņojuma mērķi un saturs

Šī īsā salīdzinošā ziņojuma mērķis ir sniegt pārskatu par valstu rīcībpolitiku un pasākumiem, kas saistīti ar personāla mobilitāti augstākajā izglītībā.

Ziņojuma saturu veido dati, kas gūti no *Eurypedia* (Eiripēdija) 13. nodaļas „Mobilitāte un internacionalizācija”, īpaši no sadaļas 13.2 „Mobilitāte augstākajā izglītībā”, uzmanību pievēršot **dalībvalstu** rīcībpolitikai un programmām. Aptvertos tematus noteica *Eurypedia* satura vadlīnijas, kā arī jautājumu papildu saraksts, kas visām *Eurydice* tīkla nacionālajām nodaļām tika nosūtīts 2012. gada oktobrī, un, kas skāra:

- valstu politikas mērķus attiecībā uz personāla mobilitāti augstākajā izglītībā;
- nacionālās mobilitātes programmas augstākās izglītības personālam.

Atspoguļojot saņemtās atbildes, šajā īsajā pārskatā ir nošķirtas nacionālās, divpusējās un reģionālās (starpvalstu) programmas personāla mobilitātes veicināšanai augstākajā izglītībā.

Nacionālās programmas tiek organizētas valsts līmenī, un tikai šī viena valsts atbild par programmas finansēšanu un koordinēšanu. Beļģijā šīs valsts franču, vācu un flāmu kopienu augstākās izglītības sistēmas ir nodalītas un aplūkotas atsevišķi, un „nacionālās programmas” vai „valsts rīcībpolitika” attiecas uz kopienu līmeni. Tas pats attiecas uz Apvienoto Karalisti, kur Anglija, Velsa, Ziemeļīrija un Skotija tiek uzskatītas par atsevišķām augstākās izglītības sistēmām.

Divpusējās programmas pamatojas starpvaldību sadarbībā starp divām valstīm, un abas valstis iesaistās kopīgās programmas finansēšanā un organizēšanā.

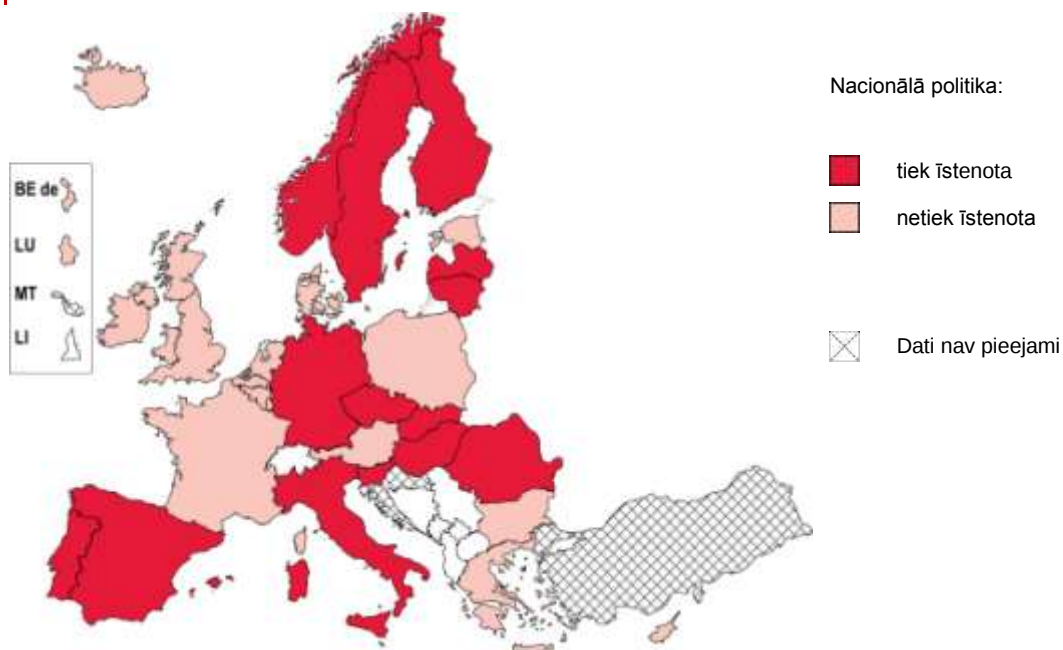
Reģionālās programmas ietver vairāk nekā divas viena Eiropas reģiona valstis. Tās var ietvert arī divpusēju apmaiņu, taču tādā gadījumā šī apmaiņa notiek plašākā sadarbības ietvarā starp lielāku valstu grupu.

Erasmus un citas ES finansētas programmas šajā ziņojumā netiek apskatītas.

1. Valstu rīcībpolitika

Lai gan šķiet, ka tiek pausts vispārējs atbalsts augstākās izglītības internacionalizācijai, tostarp personāla mobilitātei, mazāk nekā puse valstu no tām, par kurām ir pieejami dati, īsteno *nacionālu rīcībpolitiku*, kas nepastarpināti veicina personāla mobilitāti augstākajā izglītībā.

1. 1. attēls. Valstu rīcībpolitika personāla mobilitātes veicināšanai augstākajā izglītībā, 2012./2013. akadēmiskais gads

Trīs valstis īsteno nacionālo politiku apvienojumā ar kvantitatīviem mērķiem.

Lietuvas Augstākās izglītības internacionalizācijas programmā 2011. un 2012. gadam viens no izvirzītajiem uzdevumiem ir akadēmiskā personāla mobilitātes veicināšana, un tajā ir noteiktas prioritārās valstis akadēmiskā personāla mobilitātes galamērķim: ES valstis, Ziemeļvalstis, Austrālija, Japāna un ASV. Izraudzītie kvantitatīvie mērķi ir panākt izejošās akadēmiskā personāla mobilitātes pieaugumu vismaz par 8 % gadā, bet uz Lietuvas vai Baltijas centriem Eiropā — vismaz par 15 %. Ienākošajai mobilitātei ir mērķis sasniegt vismaz 5 % līmeni.

Slovēnijā Nacionālā augstākās izglītības programma 2011.–2020. gadam paredz, ka augstākās izglītības pasniedzēji, citi darbinieki un pētnieki mācās, māca un veic pētījumus augstākās izglītības iestādēs citās valstīs. Vienlaikus līdz 2020. gadam Slovēnijas augstākās izglītības iestādēs ir ievērojami jāpalielina ārvalstu augstākās izglītības pasniedzēju, asistentu un pētnieku skaits. Ienākošajai mobilitātei, kā arī doktorantūras programmām noteiktie kvantitatīvie mērķi ir šādi: līdz 2020. gadam vismaz 10 % akadēmiskā personāla ir jābūt ārzemniekiem un vismaz 20 % doktorantu ir jāiesaistās kopīgās doktorantūras studiju programmās.

Somijā Izglītības un kultūras ministrija 2009. gadā publicēja Augstākās izglītības iestāžu internacionalizācijas stratēģiju, kurā ir uzsvērtā personāla mobilitātes palielināšanas nozīme un ietverts mērķis, ka 2015. gadā 4 000 pasniedzēju un politehnisko speciālistu vismaz vienu nedēļu pavadīs ārvalstīs, bet 4 000 universitāšu pasniedzēju un pētnieku vismaz divas nedēļas pavadīs ārvalstīs. Atbilstīgie mērķi ienākošajai mobilitātei attiecīgi ir 3 000 un 4 000 personu.

Vēl vienpadsmit valstis īsteno nacionālo politiku ar personāla mobilitāti saistītu mērķu sasniegšanai augstākajā izglītībā, bet nav noteikušas kvantitatīvos mērķus. Vērojama tendence personāla mobilitāti uzskatīt par cilvēkresursu pilnveides elementu un veidu, kā uzlabot augstākās izglītības un pētniecības kvalitāti nacionālajās augstākās izglītības iestādēs. Tādējādi nacionālās politikas tiek izstrādātās tā, lai rosinātu augstākās izglītības iestāžu personālu pavadīt laiku ārvalstīs (un pēc tam atgriezties savā mītnes valstī) un/vai veicinātu augsti kvalificētu ārvalstu lektoru un pētnieku pieņemšanu darbā.

Čehijā Izglītības, jaunatnes un sporta ministrija publiskā sektora augstākās izglītības iestāžu akadēmiskā personāla mobilitāti ir iekļāvusi sava Stratēģiskā plāna prioritāšu vidū, paredzot programmas personāla mobilitātes atbalstam, kā arī radot piemērotus apstākļus ārvalstu speciālistu pastāvīgai nodarbinātībai. Stratēģiskais plāns ietver arī rekomendācijas augstākās izglītības iestādēm: tām ir ieteikts atbalstīt pētnieku divvirzienu starptautisko mobilitāti; akadēmiskajam personālam ilgtermiņa mobilitāte ir jāiekļauj karjeras izaugsmē; arī attiecībā uz pārējo (administratīvo) personālu mobilitātei ir jāklūst par normālu nodarbinātības sastāvdaļu. Čehijā mūžizglītības stratēģija ir saistīta ar akadēmiskā personāla mobilitāti kā līdzekli, lai uzlabotu mācīšanas un pētniecības kvalitāti. Saistībā ar Čehijas Nacionālo pētniecības, attīstības un inovāciju politiku atbalsts akadēmiskā personāla iespējām veikt pētījumus galvenajās Eiropas un pasaules darbavietās tiek uzskatīts par ieguldījumu kvalitatīvu pētniecības un attīstības cilvēkresursu nodrošināšanā.

Vācijā 2008. gadā valdība pieņēma „Zinātnes un pētniecības internacionalizācijas stratēģiju”, kurā ir uzsvērtā nepieciešamība veicināt Vācijas zinātnieku un pētnieku starptautisko mobilitāti un akcentēti Vācijas mērķi, lai piesaistītu izcilus pētniekus no visas pasaules.

Spānijā nacionālās politikas mērķi attiecībā uz personāla mobilitāti ir noteikti Nacionālajā zinātniskās pētniecības, attīstības un tehnoloģisko inovāciju plānā, kas ir Ekonomikas un konkurētspējas ministrijas pārziņā un tiek īstenots sadarbībā ar Izglītības, kultūras un sporta ministriju. Viens no galvenajiem mērķiem ir „pilnveide starptautiskā līmenī, lai kļūtu par bāzi kvalitatīvai Spānijas zinātnes un tehnoloģiju sistēmas attīstībai”. Šādā nolūkā ir gaidāms Spānijas pētnieku iesaistīšanās starptautiskās programmās un organizācijās pieaugums, kā arī pētniecības, attīstības un inovācijas aktivitātēs dažādās valstīs iekļauto pārstāvju darbības koordinēšana. 2001. gada Pamatlikums par universitātēm (*LOU*) un 2007. gada Pamatlikums, ar kuru groza pamatlikumu par universitātēm, (*LOMLOU*) noteica atbalstu studentu, pasniedzēju un pētnieku mobilitātei Spānijas, Eiropas un starptautiskās sistēmās par Izglītības, kultūras un sporta ministrijas galveno mērķi un prioritāti.

Arī **Itālijā** ministrija vēlas palielināt to pasniedzēju skaitu, kam ir mācīšanas un/vai pētniecības pieredze ārvalstīs, un īpaši rosināt mācīšanas vai pētniecības jomā ārvalstīs iesaistītos itāliešu zinātniekus atgriezties Itālijas augstākās izglītības iestādēs vai pētniecības institūtos, kā arī rosināt jauno pētnieku, pētnieku un profesoru atlasī starptautiskā līmenī. Turklāt Itālijas ministrijas mērķi ir veicināt akadēmiskā personāla mobilitāti sadarbības līgumu ar citām valstīm vai atsevišķām augstākās izglītības iestādēm ietvaros un palielināt Itālijas līdzdalību ES pētniecības iniciatīvās.

Latvijās Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam ietver akadēmiskā un pētniecības personāla mobilitāti un ārvalstu lektoru piesaisti kā līdzekļus, lai sasniegtu mērķi — nodrošinātu kvalificētu un starptautiski konkurētspējīgu augstākās izglītības personālu. Lai piesaistītu ārvalstu (gan ES, gan citu valstu) akadēmisko personālu, Valdības rīcības plānā ir ierosināts, piemēram, veicināt svešvalodu lietošanu publiskajās augstākās izglītības iestādēs, mazināt prasības attiecībā uz valsts valodas zināšanām un vienkāršot vīzas un uzturēšanās atļaujas saņemšanas procedūras. Lai sasniegtu nacionālo politisko mērķi uzlabot augstākās izglītības kvalitāti, akadēmiskā personāla mobilitāte tiek atbalstīta ne tikai attiecībā uz akadēmisko vai zinātnisko jomu, bet arī profesionālo prasmju un kompetenču uzlabošanai, piemēram, izmantojot profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu darba vietā uzņēmumos, kas aktīvi iesaistās akadēmiskajā studiju jomā.

Polijai vēl nav izstrādāta nacionālā politika, bet tiek veidota „Cilvēkkapitāla attīstības stratēģija”. Tajā mobilitāte ir pastāvīgs personāla pilnveides elements. Tā paredz arī palielināt to Polijas pasniedzēju skaitu, kas dodas uz ārvalstu augstākās izglītības iestādēm, kā arī ārvalstu pasniedzēju skaitu, kas ierodas Polijā mācīšanas un pētniecības nolūkā. Turklāt jāpalielina arī to pasniedzēju skaits, kas daļu savas akadēmiskās karjeras ir pavadījuši ārvalstu augstākās izglītības iestādē.

Portugālē Valdības programma uzsver akadēmiskā personāla mobilitātes nozīmi, un mērķos ir iekļauta arī mobilitātes programmu nodrošināšana un studentu un pasniedzēju internacionalizācija. Dabaszinātņu un tehnoloģiju fonds — Izglītības un zinātnes ministrijā iekļauts publiskais institūts — atbalsta mobilitāti un starptautisku sadarbību un, finansējot pētniecības projektus, par vienu no atlases kritērijiem piemēro „grupas internacionalizācijas līmeni”.

Rumānija informē, ka pašreizējā izglītības politika veicina akadēmiskā personāla un studentu mobilitāti un apmaiņu visos izglītības līmeņos kā svarīgu ieguldījumu izglītības Eiropas dimensijas attīstībā un izglītības kvalitātes uzlabošanā, kā arī izglītības sistēmas sadarbības un atvērtības veicināšanā. Līdzīgi arī **Ungārija** cenšas internacionalizēt augstāko izglītību un panākt zināšanu apmaiņu personāla mobilitātes veidā.

Slovākija ir pieņēmusi ilgtermiņa izglītības, pētniecības, attīstības, māksliniecisko un līdzīgu radošo aktivitāšu plānu augstākās izglītības jomā līdz 2014. gadam, kas ietver arī pasniedzēju mobilitāti. Lemjot par finansējumu augstākās izglītības iestādēm, Izglītības ministrijai „pozitīvi jāatspoguļo” arī pasniedzēju mobilitāte. Turklāt ministrija veicinās pasniedzēju mobilitāti kā vienu no nosacījumiem *docenta* vai *profesora* amata iegūšanai.

Zviedrijas valdība 2008. gadā pieņēma likumprojektu „Zināšanas bez robežām — augstākā izglītība globalizācijas laikmetā”, lai sekmētu augstākās izglītības internacionalizāciju, uzsvērt pasniedzēju mobilitātes nozīmi. Likumprojekts uzdeva universitātēm palielināt personāla mobilitāti, izmantojot vietējās iniciatīvas, turklāt Zviedrijas valdība piešķir augstākās izglītības institūcijām īpašus līdzekļus pasniedzēju mobilitātes veicināšanai (2010./2011. akadēmiskajā gadā kopējā summa bija SEK 20 miljonu). Atbalsts ietvēra iespēju finansēt pasniedzējus aizvietotājus, taču pēc 2011. gada šāda iespēja vairs netika piedāvāta.

2013. gada martā publicētajā Baltajā grāmatā par pētniecību **Norvēģijas** valdība uzsver nepieciešamību palielināt gan starptautisko, gan starpnozaru mobilitāti. Norvēģija šķiet samērā pievilcīga ārvalstu pētniekiem, un izcilības centri cita starpā ir kļuvuši par nozīmīgām starptautiskās sadarbības platformām. Nopietns pastāvīgs uzdevums ir stimulēt Norvēģijas pētniekus izmantot pašreizējās iespējas doties uz ārvalstīm. Īpaši doktoranti tiek rosināti pavadīt noteiktu laiku ārvalstīs.

Vairākās augstākās izglītības sistēmās internacionalizācija un akadēmiskā personāla mobilitātes veicināšana ir atzīta par svarīgu mērķi, taču nav saistīta ar konkrētu valsts politiku augstākās izglītības personāla mobilitātē.

Beļģijas franču kopienas Valdības politiskajā deklarācijā (2009–2014) personāla mobilitāte ir uzsvērtā kā viens no galvenajiem augstākās izglītības internacionalizācijas elementiem.

Arī **Beļģijas flāmu kopiena** internacionalizāciju uzskata par ikvienas augstākās izglītības iestādes darbības mērķu svarīgu elementu, kas vismaz netieši ietver personāla mobilitātes palielināšanu, kā tas atspoguļots arī Nīderlandes un Flandrijas akreditācijas organizācijas (NVAO) izstrādātajās internacionalizācijas vērtēšanas sistēmās. Internacionalizācija ir viens no tiem tematiem, kas ir jāiekļauj flāmu kopienas valsts iestādēm iesniedzamajos augstākās izglītības iestāžu gada pārskatos.

Igaunija pasniedzēju mobilitāti atzīst par vienu no augstākās izglītības stratēģijas galvenajiem elementiem, lai uzlabotu Igaunijas augstākās izglītības kvalitāti, kā arī starptautisko uzticamību un konkurētspēju.

Francija ziņo, ka augstākās izglītības personāla mobilitāte un augstākās izglītības iestāžu internacionalizācija kopumā ir daļa no augstākās izglītības un pētniecības attīstības stratēģijas. Lai gan nav izstrādāta atsevišķa augstākās izglītības personāla mobilitātes politika, Francija atbalsta personāla mobilitāti, izmantojot citas politikas, kas veicina universitāšu internacionalizāciju.

Austrija 2002. gada Universitāšu likumā norādīts, ka studentu, universitāšu absolventu un zinātniskā un profesionālā personāla starptautiskā mobilitāte ir viens no galvenajiem principiem, kas universitātēm jāievēro savu uzdevumu izpildē.

Visbeidzot, Beļģijas vācu kopiena, Īrija, Luksemburga, Ungārija, Nīderlande, Apvienotā Karaliste (Anglija, Velsa un Ziemeļīrija), kā arī Islande ir skaidri norādījušas, ka personāla mobilitātei augstākajā izglītībā valsts politikas mērķi nav noteikti.

2. Nacionālās, divpusējās un reģionālās programmas un pasākumi

Ievadā jau norādīts, ka šajā īsajā pārskatā ir nošķirtas nacionālās, divpusējās un reģionālās (starpvaldību) programmas personāla mobilitātes veicināšanai augstākajā izglītībā, sniedzot sīkāku pārskatu par dažādās valstīs pieejamo oficiālo programmu veidiem. Šis dalījums neietver jebkāda veida hierarhiju vai klasifikāciju; katram no trim programmu veidiem ir sava nozīme.

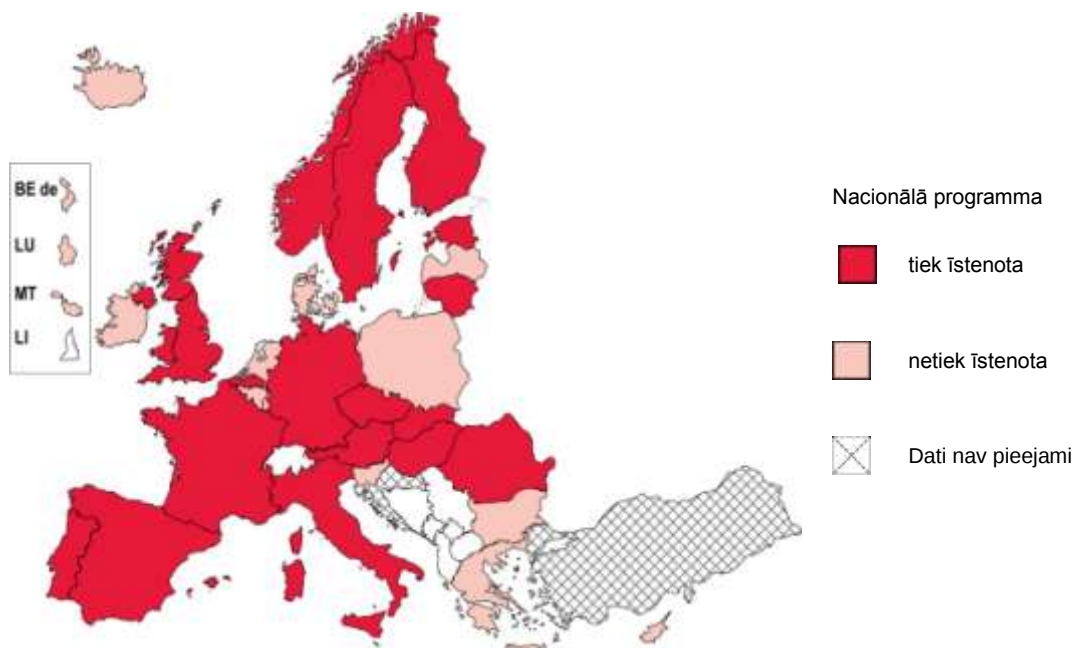
2. 1. Nacionālās mobilitātes programmas augstākās izglītības iestāžu personālam

Lielākajai daļai valstu, kuras ieviešas valsts politiku personāla mobilitātei augstākajā izglītībā (sk. 1. 1. att.), ir arī nacionālās mobilitātes programmas augstākās izglītības iestāžu personālam. Kopumā aptuveni pusei to augstākās izglītības sistēmu, kas piedalās šajā pētījumā, ir nacionālās mobilitātes programmas augstākās izglītības iestāžu personālam.

Parasti šādas programmas ir izstrādātas, lai atbalstītu gan *ienākošo*, gan *izejošo* mobilitāti.

Luksemburgā personāla mobilitāti iedala divos veidos: a) īstermiņa mobilitāte attiecas uz Luksemburgas Universitātes nodarbināto personālu, kas mācību pieredzes nolūkā dažas dienas, nedēļas vai mēnešus pavada ārvalstī sava darba līguma ietvaros, un b) ilgtermiņa mobilitāte attiecas uz rezidentiem, kas strādā ārvalstu universitātēs, vai ārvalstu augstākās izglītības institūciju personālu, kas ir nodarbināts Luksemburgas Universitātē. Īstermiņa personāla mobilitātei augstākajā izglītībā Luksemburgai nav valsts politikas mērķu vai nacionālo mobilitātes programmu. Personāla mobilitāti koordinē pati universitāte. Samērā zema īstermiņa mobilitātes pasākumu skaits skaidrojams ar to, ka Luksemburgas Universitātē ir nozīmīga ilgtermiņa mobilitāte: aptuveni 75 % akadēmiskā personāla ir no ārvalstīm, tādēļ, strādājot Luksemburgas Universitātē, viņi jau gūst personāla mobilitātes pieredzi.

2. 1. attēls. Nacionālās programmas personāla mobilitātes veicināšanai augstākajā izglītībā, 2012./2013. akadēmiskais gads

Slovēnija ir īpaša tāda ziņā, ka tai ir izstrādāti nacionālās politikas mērķi un pat konkrēti uzdevumi, taču nav nacionālo mobilitātes programmu. Lielāko daļu akadēmiskā personāla mobilitātes atbalsta ES programma *Erasmus*. Papildu atbalstu sniedz *CEEPUS* (Centrāleiropas Universitāšu studiju apmaiņas programma), Eiropas Ekonomikas zonas stipendijas un divpusēja sadarbība ar ASV (Fulbraita programma). Turklāt notiek arī pasniedzēju individuāla apmaiņa, pamatojoties uz divpusēju vai daudzpusēju sadarbību starp augstākās izglītības institūcijām.

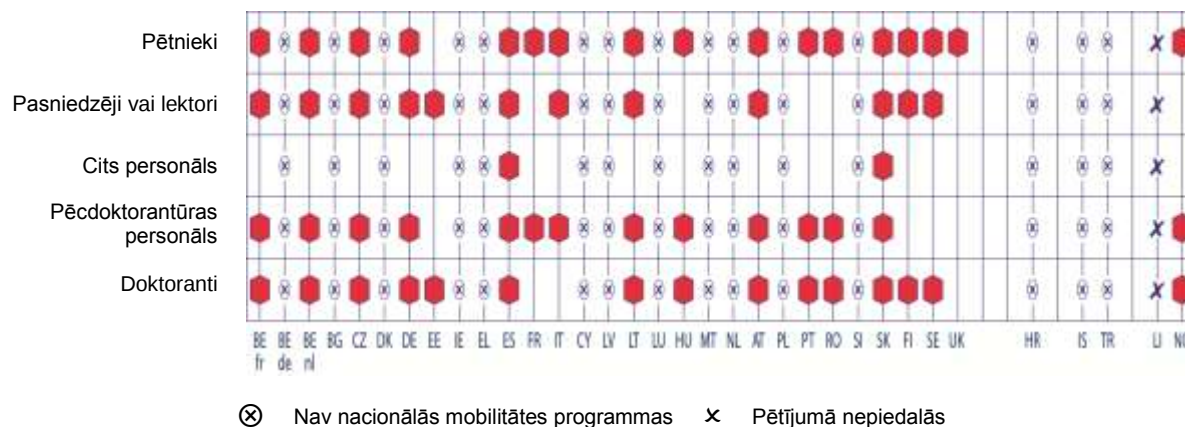
Finansējumu parasti nodrošina izglītības, pētniecības vai ārlietu ministrija un/vai pētniecības padomes vai fondi. Arī programmu *administrēšana* dažos gadījumos ir attiecīgo ministriju uzdevums, bet bieži tas tiek uzticēts aģentūrai.

Nacionālo programmu atbalstīto *mobilitātes periodu ilgums* ir no dažām dienām līdz diviem gadiem. Lielākajā daļā gadījumu personāls saņem finansējumu, lai dotos uz ārvalstīm uz īsu laiku — parasti tikai dažām dienām vai nedēļām.

Nacionālo mobilitātes programmu *mērķa grupas* ne vienmēr tiek diferencētas — dažas valstis vienkārši norāda uz programmām akadēmiskajam personālam vai augstākās izglītības personālam kopumā. Tur, kur tās ir diferencētas, visbiežāk norādītās divas grupas ir pasniedzēji un pētnieki. Trešā grupa, kurai ievērojamā skaitā valstu ir īpašas programmas, ir doktoranti un pētnieki profesionālās darbības sākumposmā, tomēr doktoranti ne vienmēr ir nodarbināti universitātē, bet gan uzskatāmi par studentiem, un šādā gadījumā, stingri vērtējot, viņu mobilitāti nevarētu uzskatīt par personāla mobilitāti.

Tikai dažas valstis skaidri norāda arī „citu personālu”, nepedagoģisko personālu, administratīvo personālu vai māksliniekus, tomēr administratīvajam personālam mobilitātes atbalstu nodrošina gandrīz vienīgi programma *Erasmus*.

2. 2. attēls. Augstākās izglītības institūciju personāla dalījums nacionālajās mobilitātes programmās, 2012./2013. akadēmiskais gads

Avots: Eurydice.

Pētnieku mobilitāte īpaši izceļas, un nacionālās pētniecības padomes vai fondi to bieži finansē kā īpašas mobilitātes programmas vai kā nacionālās pētniecības programmas daļu. Parasti īpaša uzmanība tiek veltīta pētniekiem profesionālās darbības sākumposmā (doktoranti un/vai pēcdoktorantūras pētnieki).

Beļģijas franču kopienā FRS-FNRS (Franču kopienas/Valonijas un Briseles federācijas pētniecības finansējuma aģentūra) nodrošina instrumentu klāstu pētnieku mobilitātes atbalstam dažādos viņu profesionālās karjeras posmos, piemēram, ilgtermiņa mobilitātes stipendijas, īstermiņa mobilitātes rīkus un praktiskās mācības ārvalstīs. Arī ienākošajai mobilitātei ir ilgtermiņa mobilitātes stipendijas, un programma *Ulysses* ir īpaši paredzēta, lai atbalstītu augsti kvalificētus beļģu un ārvalstu pētniekus, kuri pašlaik strādā ārvalstīs, attīstīt savu profesionālo karjeru universitātē Beļģijas franču kopienā. Turklāt visi nacionālie piešķirumi un stipendijas ir

atvērti nerezidentiem ar nosacījumu, ka viņi dzīvo Beļģijā vai veicina sadarbību starp Beļģiju un savu mītnes valsti. Organizācija *Wallonia-Brussels International* nodrošina arī īpašas stipendijas, lai finansētu pētniecības aktivitātes ārpus Beļģijas.

Beļģijas flāmu kopienā Flandrijas pētniecības fonds (*FWO Vlaanderen*), neatkarīga aģentūra, kas atbalsta fundamentālus pētījumus visās jomās, arī nodrošina finansējumu gan ienākošajai, gan izejošajai zinātniskajai mobilitātei. Pēcdoktorantūras viespasniedzēju stipendijas ļauj ārvalstu pētniekiem veikt pētījumus flāmu universitātēs, savukārt flāmu pētnieki var saņemt finansējumu īstermiņa vai ilgtermiņa uzturēšanās periodiem ārvalstīs. Turklāt flāmu pētniecības grupas var pieteikties loģistikas un institucionālajam atbalstam sadarbībai ar kolēģiem ārvalstīs.

Čehijā akadēmiskā personāla mobilitāte parasti ir iekļauta attīstības programmās, kuras Izglītības, jaunatnes un sporta ministrija publicē katru gadu, un bieži tā ir iekļauta piešķirumos īpašiem pētniecības projektiem, un galvenie līdzekļu nodrošinātāji ir Čehijas Zinātnes fonds (*GACR*), Čehijas Tehnoloģiju aģentūra un atsevišķas ministrijas.

Francijā programmas *Zhang Heng* ietvaros jaunajiem pētniekiem (līdz 40 gadu vecumam) piedāvā iespēju vienu nedēļu pavadīt Ķīnā, lai iepazītos ar infekcijas slimību pētniecību šajā valstī. Programmu finansē un organizē Francijas vēstniecība Ķīnā (sadarbībā ar Ķīnas Zinātņu akadēmiju). Administrēšana ir uzticēta aģentūrai *Campus France*.

Lietuvā nacionālā programma piedāvā atbalstu pētniecības vizītēm, kas nepārsniedz 30 dienu, vai īstermiņa vizītēm, kas ilgst ne vairāk par piecām dienām, lai piedalītos starptautiskās zinātniskajās konferencēs. Mērķa grupas ir pasniedzēji, doktorantūras studenti, jaunie pētnieki, zinātnieki un citi pētnieki no Lietuvas augstākās izglītības un pētniecības iestādēm. Programma tiek finansēta no valsts budžeta un/vai ES fondiem, un to organizē Lietuvas Pētniecības padome.

Izmantojot Balaši institūtu, **Ungārijas** Stipendiju padomes pārvalde piedāvā stipendijas lektoriem un pētniecības stipendiātiem, kuri vēlas gūt papildu profesionālo pieredzi Ungārijas augstākās izglītības iestādēs vai pētniecības institūtos. Tiek piedāvātas stipendijas pēcdiploma studijām vai pētniecībai (3–21 diena vai 1–10 mēnešu), doktorantūras programmām (36 mēneši), daļējām doktorantūras studijām (10 mēnešu), pēcdoktorantūras studijām vai pētniecībai (1–10 mēnešu) un pētniecībai (3–21 diena vai 1–10 mēnešu). Pēdējā minētā tiek piedāvāta asociētajiem profesoriem vai augsta līmeņa zinātniekiem, kā arī pētniekiem, kas ieguvuši doktora vai līdzvērtīgu grādu.

Austrijā Federālā zinātnes un pētniecības ministrija piedāvā stipendijas doktorantiem 6–12 mēnešu studijām ārvalstī. Atkarībā no studiju jomas ārvalstu universitāšu absolventi var pieteikties dažādām stipendijām, kas viņiem ļauj veikt pētījumus Austrijā. Programmas finansē un koordinē Federālā zinātnes un pētniecības ministrija. Administrēšana ir uzticēta Austrijas Starptautiskās sadarbības aģentūrai izglītības un pētniecības jomā (*OeAD-GmbH*). Arī Austrijas Zinātņu akadēmija un Austrijas Zinātnes fonds (*FWF*) piedāvā stipendijas pētniekiem. Lai studentiem un pētniekiem atvieglotu šādu plānu meklēšanu, ir izveidota Austrijas stipendiju un pētniecības dotāciju datubāze (www.grants.at).

Zinātnes un tehnoloģiju fonds, galvenā pētniecības finansēšanas valdības aģentūra **Portugālē**, finansē doktorantūras un pēcdoktorantūras stipendijas pētniecībai Portugālē un ārvalstīs, izsludinot konkursus katru gadu.

Apvienotajā Karalistē pētniecības padomes, kuru virsorganizācija ir *Research Councils UK (RCUK)*, īsteno vairākas starptautiskās sadarbības veicināšanas programmas. Tās rosina arī atsevišķus ārvalstu pētniekus veikt pētījumus Apvienotajā Karalistē, bet AK pētniekus — pavadīt noteiktu laiku ārvalstīs. Citas organizācijas, kas veicina sadarbību ar ārvalstīm pētniecības jomā, ir, piemēram, Karaliskā biedrība un Britu akadēmija. Karaliskā biedrība ir autonoma apvienība un Apvienotās Karalistes Nacionālā zinātņu akadēmija. Tās starptautiskās apmaiņas programma atbalsta AK zinātniekus, kuri vēlas sākt sadarbību ar ārvalstu zinātniekiem, izmantojot vienreizēju apmeklējumu vai divpusēju ceļojumu. Britu akadēmija ir AK nacionālā humanitāro un sociālo zinātņu organizācija. Tās Starptautiskās sadarbības un mobilitātes programma paredz atbalstīt partnerību attīstību starp Apvienoto Karalisti un citām pasaules vietām, kas veicinātu izcilību pētniecības jomā ar jaunām, inovatīvām iniciatīvām un saitēm.

Norvēģijā informē, ka finansējums mobilitātei ir iekļauts lielākajā daļā Norvēģijas Pētniecības padomes finanšu instrumentu (tostarp pētniecības programmās, stratēģiskajās programmās, individuālajās programmās un speciālās mobilitātes programmās). Speciālās mobilitātes programmas, kas paredzētas Norvēģijas augstākās izglītības institūciju personāla izejošajai mobilitātei, ir pieejamas galvenokārt pētniekiem profesionālās darbības sākumposmā un — gan mazākā mērā — jau pieredzējušākiem pētniekiem. Pētniecības padome saņem finansējumu no lielākās daļas ministriju, bet visvairāk no Izglītības un pētniecības ministrijas, Tirdzniecības un rūpniecības ministrijas un Ārlietu ministrijas.

Vairākas valstis ziņo arī par nacionālajām programmām gan ienākošās, gan izejošās *pasniedzēju mobilitātes* veicināšanai. Īpašs pasniedzēju mobilitātes veids, kas tiek atbalstīts vairākās valstīs (piemēram, Igaunijā, Grieķijā vai Slovākijā), ir mobilitāte valsts valodas un/vai kultūras mācīšanai ārvalstīs. Līdzīgi vairākas valstis nodrošina finansējumu ienākošajai mobilitātei, ļaujot ārvalstu augstākās izglītības iestāžu personālam mācīties uzņemoties valsts valodu un kultūru (piemēram, Lietuva vai

Portugāle).

Igaunijā Kristiāna Jāka stipendijas programma ietver ceļa izdevumus un uzturēšanās izmaksas īstermiņa (3–21 dienas) studijām ārvalstī lektoriem vecumā līdz 35 gadiem. Programma igauņu valodas un kultūras akadēmiskajām studijām ārvalstī ir sūtījusi lektorus uz 10 universitātēm ārvalstīs un piedāvā finanšu atbalstu igauņu valodas un kultūras pasniedzēju īstermiņa vieslekcijām.

Lietuvā ir apstiprināta nacionālā programma, lai atbalstītu ārvalstu lektoru un pētnieku mācīšanas vizītes Lietuvas augstākās izglītības iestādēs (no divām nedēļām līdz diviem mēnešiem). Mācīšanai ir jābūt studiju programmas, kursa vai moduļa(-u) daļai ar vismaz trim *ECTS* kredītpunktiem un 10 kontaktstundām darbā ar studentiem nedēļā. Lietuvas Izglītības un zinātnes ministrija atbild par konkursu izsludināšanas organizēšanu un kandidātu atlasī; Izglītības apmaiņas atbalsta fonds (institūcija ministrijas pakļautībā) atbild par programmas administrēšanu.

Somijā ziņo par vairākām pasniedzēju mobilitātes atbalsta programmām. Programma *FIRST* veicina augstākās izglītības institūciju pasniedzēju mobilitāti starp Somiju un Krieviju. Āzijas tīkla programma piedāvā finansējumu augstākās izglītības institūciju pasniedzēju apmaiņai starp Somiju un Ķīnu, Indiju un Dienvidkoreju. Augstākās izglītības iestāžu tīkla programma „Ziemeļi–dienvidi–dienvidi” finansē pasniedzēju apmaiņu starp augstākās izglītības iestādēm Somijā un attīstības valstīs. Starptautiskās mobilitātes centrs *CIMO* ir atbildīgs par visu triju programmu administrēšanu, bet Somijas augstākās izglītības iestādes kopā ar sadarbības iestādēm atbild par tīklu koordinēšanu un projektu īstenošanu. Programmas finansē Izglītības un kultūras ministrija vai (programmu „Ziemeļi–dienvidi–dienvidi”) Ārlietu ministrija.

Arī **Zviedrijā** ir vairākas nacionālās programmas personāla mobilitātes veicināšanai augstākajā izglītībā. Piemēram, Linneja un Palmes programma cenšas veicināt sadarbību starp augstākās izglītības iestādēm Zviedrijā un attīstības valstīs un nodrošina gan ienākošās, gan izejošās pasniedzēju mobilitātes finansējumu (3–8 nedēļas). Programmu vada Zviedrijas Augstākās izglītības padome, bet to finansē Zviedrijas Starptautiskās attīstības sadarbības aģentūra (*Sida*).

Daudzām valstīm ir arī nacionālās programmas, kas paredzētas gan universitāšu pasniedzējiem, gan pētniekiem.

Beļģijas franču kopiena, izmantojot organizāciju *Wallonia-Brussels International*, piedāvā dažādas finansējuma iespējas doktorantūras un pēcdoktorantūras studentiem un profesoriem vai lektoriem, tostarp mobilitātes stipendijas vienam gadam partnervalstī (piemēram, Austrijā, Bulgārijā, Ķīnā, Ēģiptē, Vācijā, Izraēlā, Japānā, Tunisijā un Amerikas Savienotajās Valstīs). Pēdējā laikā rastas jaunas personāla mobilitātes finansēšanas iespējas starp Latīņameriku un Beļģijas franču kopienu. Mērķis ir nodrošināt personāla mobilitāti ar Argentīnu, Čīlu, Kolumbiju un Meksiku, sedzot personāla ceļa izdevumus uz šīm valstīm.

Vācijā pastāv dažādas stipendiju programmas gan ienākošajai, gan izejošajai pasniedzēju un cita augstākās izglītības iestāžu personāla mobilitātei (piemēram, konferenču vai lekciju braucieniem, īstermiņa un ilgtermiņa lekciju kursiem), un to galvenokārt organizē Vācijas Akadēmiskās apmaiņas dienests (*DAAD*), bet finansē federālā valdība.

Grieķijā *IKY* (Valsts stipendiju fonds) piešķir stipendijas ārvalstu studentiem pēcdiploma un pēcdoktorantūras studijām un papildu praktiskajām apmācībām Grieķijā. 2012./2013. akadēmiskajā gadā *IKY* piešķirta 25 stipendijas pēcdoktorantūras studijām un 10 stipendiju — papildu praktiskajām apmācībām pasniedzējiem, kas strādā ārvalstu augstākās izglītības iestāžu Grieķijas studiju departamentos.

Spānijā galvenā valsts programma augstākās izglītības iestāžu personāla mobilitātei ir Nacionālā cilvēkresursu mobilitātes programma, ko finansē Izglītības, kultūras un sporta ministrija. Programma atbalsta Spānijas pasniedzējus un pētniekus, kas pavada laiku augstākās izglītības iestādēs ārvalstīs, kā arī ārvalstu pasniedzējus un pētniekus, kas akadēmisko atvaļinājumu pavada Spānijas augstākās izglītības iestādēs. Atsevišķs atbalsts tiek sniegts vecākajiem pasniedzējiem vai pētniekiem un jaunajiem doktorantiem. Atkarībā no konkrētās apakšprogrammas mobilitātes periodi var ilgt no trim līdz 24 mēnešiem.

Lai gan Nacionālā cilvēkresursu apmācības programma nav īpaša mobilitātes programma, arī tā nodrošina finansējumu īstermiņa (2–6 mēnešu) periodiem pazīstamās pētniecības institūcijās Spānijā un ārvalstīs un ir paredzēta pētniecības personāla apmācībai. Abas programmas koordinē, vada un finansē Ekonomikas un konkurētspējas ministrija, kā arī Izglītības, kultūras un sporta ministrija.

Itālijā ievieš papildu aspektu, jo īsteno programmu, kas veicina ārvalstīs strādājošo itāliešu zinātnieku atgriešanos Itālijas augstākās izglītības institūcijās. Programma *Rita Levi Montalcini* ir paredzēta pētniekiem profesionālās darbības sākumposmā, un tās mērķis ir piesaistīt Itālijas un ārvalstu jaunus doktorus, kas strādā ārvalstīs, pētniecības projektu īstenošanai Itālijas augstākās izglītības iestādēs.

Lai sekmētu pētnieku un pasniedzēju starptautisku atlasī, izveidota vēl viena nacionālā programma līgumu līdzfinansēšanai, lai citā valstī strādājoši augstākās izglītības iestāžu pētnieki un profesori mācītu vai veiktu pētījumus Itālijas augstākās izglītības iestādēs. Turklāt nacionālās pētniecības programmas piedāvā atbalstu pētnieku un mācītbspēku starptautiskai mobilitātei. Programmas

organizē, koordinē un finansē Izglītības, universitāšu un pētniecības ministrija. Turklāt ministrija nosaka finansējuma prioritātes, piešķir resursus, lemj par veicamajām aktivitātēm un dalībniekiem, publicē konkursus un atlasa stipendiju saņēmējus.

Slovākija 2005. gadā izveidoja Nacionālo stipendiju programmu studentu, doktorantu, universitāšu pasniedzēju un pētnieku gan ienākošās, gan izejošās mobilitātes atbalstam. Ienākošās mobilitātes atbalstu var saņemt ārvalstu universitāšu pasniedzēji, pētnieki vai mākslinieki, kurus ir uzaicinājusi publiska, privāta vai valsts universitāte, pētniecības organizācija, kas ir tiesīga īstenot doktorantūras studiju programmas, vai nevalstiska organizācija, lai nodrošinātu lekciju, pētniecības vai māksliniecisku darbību Slovākijā (stipendija tiek piešķirta uz laiku no viena līdz 12 mēnešiem). Bez tam Slovākijas Izglītības, zinātnes, pētniecības un sporta ministrija izsludina stipendijas akreditētām studiju programmām publiskās universitātēs, kā arī akadēmiskajam darbam Slovākijas publiskajās universitātēs vai Slovākijas Zinātņu akadēmijas akadēmiskajās institūcijās. Izglītības ministrijas stipendijas var saņemt tikai universitātes absolventi vecumā no 30 līdz 50 gadiem. Abas programmas finansē Slovākijas Izglītības, zinātnes, pētniecības un sporta ministrija. Programmu organizēšana, koordinēšana un administrēšana ir uzticēta Slovākijas Akadēmiskās informācijas aģentūrai (SAIA).

Zviedrija programma *Visby* atbalsta pasniedzēju apmaiņu un sadarbību pētniecības jomā starp augstākās izglītības iestādēm vai fakultātēm Zviedrijā un vienā vai vairākās Baltijas valstīs, Polijā, Krievijā, Baltkrievijā un Ukrainā. Programma ir paredzēta universitātēm vai universitāšu koledžām, kas var pieteikties finansējumam kontaktsaņāksmju vai projektu plānošanai kādā no norādītajām valstīm. To var izmantot arī doktorantūras studenti vai pasniedzēji no augstākās izglītības iestādēm, piesakoties īstermiņa vizīšu stipendijām, lai aktīvi piedalītos konferencēs. Arī universitāte vai universitātes koledža var uzaicināt doktorantūras studentu, pētnieku vai pasniedzēju piedalīties studiju vai pētniecības vizītē uz laiku no divām nedēļām līdz vienam mēnesim. Programmu *Visby* vada Zviedrijas institūts, bet finansē — Zviedrijas Ārlietu ministrija.

2. 2. Akadēmiskais vai zinātniskais atvaļinājums

Ne vienmēr ir izmantojamas tikai nacionālās programmas šaurākajā šī vārda izpratnē — vairākas valstis ir norādījušas, ka akadēmiskā personāla mobilitātes veicināšanai akadēmiskajiem darbiniekiem tiek piedāvāta iespēja izvēlēties *akadēmisko* vai *zinātnisko atvaļinājumu* ārvalstī. Lielākajā daļā gadījumu akadēmiskajiem darbiniekiem reizi piecos vai sešos gados ir iespēja saņemt atalgoātu atvaļinājumu, kas var ilgt līdz 12 mēnešiem. Parasti akadēmiskā atvaļinājuma mērķis ir dot attiecīgajai personai iespēju veltīt laiku pētniecībai; dažos gadījumos atvaļinājumu var izmantot arī profesionālajai pilnveidei vai mācīšanai citā augstākās izglītības institūcijā. Turpinājumā ir sniegti daži regulējumu piemēri akadēmiskajiem atvaļinājumiem dažādās valstīs.

Beļģijas franču kopienā lielākā daļa universitāšu piedāvā saviem profesoriem iespēju pavadīt akadēmisko atvaļinājumu ārvalstī, lai pilnveidotu pētniecības vai mācīšanas prasmes. Gan Beļģijas franču kopienā, gan Portugālē pētniecības finansēšanas aģentūras piedāvā akadēmiskā atvaļinājuma stipendijas pētniecības periodiem ārvalstu institūcijās līdz vienam gadam.

Grieķija ziņo, ka pasniedzēji reizi sešos darba gados var saņemt pilnībā apmaksātu zinātnisko atvaļinājumu līdz vienam gadam vai reizi trīs gados — līdz sešiem mēnešiem. Pasniedzēji, kas zinātniskā atvaļinājuma laikā sadarbojas ar augstākās izglītības iestādēm ārvalstīs bez samaksas, var saņemt pilnu savu algu ar 80 % piemaksu. Pēc zinātniskā atvaļinājuma beigām viņiem ir jānostrādā savā institūcijā vismaz trīs gadi.

Spānijā tiesību akti universitāšu pasniedzējiem un pētniekiem atļauj izmantot *licencia de estudios* (mācību atvaļinājumu). Lēmumu par atvaļinājuma piešķiršanu mācīšanai vai pētniecībai citā iestādē savā valstī vai ārvalstī pieņem universitāte, kas lemj arī par atalgojumu saistībā ar atvaļinājuma ilgumu. Ja atvaļinājums ir īsāks par trim mēnešiem, personāls var saņemt atlīdzību savas algas apmērā; ja atvaļinājums ir no trim mēnešiem līdz vienam gadam, atlīdzība ir līdz 80 % no algas, un abos gadījumos atlīdzība ir atkarīga no zinātniskās vai akadēmiskās darbības saistības ar veicamo darbu. Laikposmi, kas pārsniedz vienu gadu (kopējais laiks piecu gadu periodā, ņemot vērā mācību atvaļinājumus, kas ir īsāki par diviem mēnešiem), netiek atalgooti.

Arī **Francijā** akadēmiskajiem darbiniekiem (*enseignants-chercheurs*) pētniecības nolūkā reizi sešos gados ir iespēja izmantot sešus līdz divpadsmit mēnešus ilgu akadēmisko atvaļinājumu. Akadēmiskā atvaļinājuma laikā, ko personāls var pavadīt arī ārvalstī, šis akadēmiskais personāls turpina saņemt savu iepriekšējo algu.

Līdzīgi **Itālijā** tiesību akti ļauj pasniedzējiem un pētniekiem akadēmisko atvaļinājumu pavadīt ārvalstīs (vai doties uz ārvalstīm līguma starp augstākās izglītības iestādēm ietvaros). Atvaļinājums var ilgt līdz pieciem gadiem, un ārvalstī akadēmiskajā atvaļinājumā esošo Itālijas pasniedzēju un pētnieku algu maksā uzņemšā valsts, nevis Itālijas universitāte vai Izglītības, universitāšu un pētniecības ministrija.

Latvijā reizi sešos gados akadēmiskie darbinieki var saņemt sešu mēnešu apmaksātu akadēmisko atvaļinājumu, kas ir paredzēts zinātniskajai pētniecībai. Turklāt ar noteiktu periodiskumu profesori, asociētie profesori un asistenti var izmantot divu gadu bezalgas atvaļinājumu, lai strādātu par vieslektoriem citā augstākās izglītības institūcijā, tostarp ārvalstī.

Lietuvā saskaņā ar 2009. gada Likumu par augstāko izglītību un pētniecību pasniedzēji reizi piecos gados var saņemt atbrīvojumu no pedagoģiskā darba līdz vienam gadam, lai veiktu pētniecības darbu un paaugstinātu zinātnisko un pedagoģisko kvalifikāciju. Darbinieki šajā periodā saņem atlīdzību savas vidējās algas apmērā. Ārvalstī pavadāma akadēmiskā vai zinātniskā atvaļinājuma piešķiršanas procedūra nosaka augstākās izglītības iestāde.

Luksemburgā darbinieki, kas universitātē nostrādājuši vismaz septiņus gadus vai kuri ir bijuši rektora vai dekāna amatā, var lūgt zinātnisko atvaļinājumu uz laiku līdz sešiem mēnešiem pētniecības veikšanai ārvalstīs, nepildot savus pienākumus universitātē. Atvaļinājuma laikā viņi turpina saņemt savu pamatalgu vai saņem piecdesmit procentus no saviem gada pamata ienākumiem un turpina izmantot Luksemburgas sociālās nodrošināšanas sistēmas atbalstu. Atvaļinājumu pēc rektorāta priekšlikuma, pamatojoties uz kandidāta iesniegto pētniecības projektu, apstiprina Pilnvarnieku valde.

Slovēnijā tiesību akti augstākās izglītības iestāžu pasniedzējiem ļauj izmantot akadēmisko vai zinātnisko atvaļinājumu reizi sešos pedagoģiskajā darbā nostrādātos gados. Atvaļinājuma laikā pasniedzēji ir atbrīvoti no pasniedzēja pienākumiem, un atvaļinājums ir apmaksāts, tomēr finansējuma un cilvēkresursu trūkuma dēļ šī tiesību aktos un universitāšu statūtos noteiktā iespēja tiek izmantota reti.

Islandē līgumi par akadēmiskajiem atvaļinājumiem attiecas vienīgi uz pētniekiem (profesoriem, profesoru asistentiem, asociētajiem profesoriem un ar stingrākiem noteikumiem arī uz nepilna darba laika profesoriem). Pārējie augstākās izglītības iestāžu darbinieki var pieteikties atvaļinājumiem izglītības nolūkos. Akadēmiskais personāls akadēmisko atvaļinājumu parasti pavadā ārvalstīs, piedaloties specializētās studijās vai pētniecības projektos, un šim nolūkam viņi var saņemt papildu atbalstu.

Norvēģijā universitāšu un universitāšu koledžu akadēmiskais personāls parasti apmaksātiem akadēmiskajiem atvaļinājumiem var pieteikties reizi piecos, sešos vai septiņos gados, lai visu laiku veltītu pētniecībai; dažas iestādes ļauj akadēmisko atvaļinājumu biežāk izmantot sievietēm nekā vīriešiem.

2. 3. Divpusējās un reģionālās programmas

Visām šajā apskatā iekļautajām augstākās izglītības sistēmām ir stipendiju programmas, kas balstītas uz *divpusējiem līgumiem* ar citām valstīm. Viena no šādām programmām, kas ietver tās visas, ir labi zināmā Fulbraita programma, kas piedāvā atbalstu mobilitātei pētniekiem no un uz Amerikas Savienotajām Valstīm. Dažādas valstis min daudz citu piemēru.

Čehijā uz starptautiskiem līgumiem balstītās stipendijas tiek publicētas Akadēmiskās informācijas aģentūras (AIA) tīmekļa vietnē. Stipendijas var piešķirt divos veidos: katrai augstākās izglītības iestādei tiek piešķirts noteikts stipendiju skaits un studentu atlasi veic augstākās izglītības iestādes pašas, vai arī visām augstākās izglītības iestādēm Čehijā tiek organizēts konkurss stipendiju saņemšanai, un AIA vada atlases procedūru.

Vācijā Akadēmiskās apmaiņas dienests (DAAD) kopā ar partnerorganizācijām citās valstīs vada divpusējas apmaiņas un finansēšanas programmas, lai veicinātu zinātnisko sadarbību. Šo programmu ietvaros tiek atbalstīta arī jauno pētnieku mobilitāte.

Grieķijā tiek atbalstīti vidēji septiņas dienas ilgi pasniedzēju un pētnieku, doktorantūras studentu un vecākā administratīvā personāla mobilitātes periodi divpusēju izglītības līgumu un divpusēju kultūras apmaiņas programmu ietvaros ar citām valstīm. Programmas organizē, koordinē un finansē Ārlietu ministrija, Grieķijas vēstniecības ārvalstīs, Izglītības un reliģisko lietu, kultūras un sporta ministrija un Valsts stipendiju fonds. Turklāt Valsts stipendiju fonds un Vācijas Akadēmiskās apmaiņas dienests (DAAD) vada kopīgu apmaiņas programmu un nodrošina finansējumu pētniecības projektiem, lai uzlabotu zinātnisko sadarbību starp Grieķiju un Vāciju.

Spānijai ir divpusēja programma ar Franciju, lai atbalstītu pasniedzēju mobilitāti (1–4 nedēļas) Francijas un Spānijas universitāšu kopīgu maģistrantūras programmu ietvaros. Līdzīgi arī Brazīlijas un Spānijas izglītības ministrijas ir noslēgušas sadarbības līgumu, lai izstrādātu programmas abu valstu pēcdiploma studiju un universitāšu pasniedzēju praktiskajai apmācībai, profesionālajai pilnveidei un prasmju uzlabošanai. Saskaņā ar šo līgumu Izglītības, kultūras un sporta ministrija katru gadu piedāvā subsīdijas starpuniversitāšu sadarbības projektam ar Brazīliju.

Arī **Francijā** ir vairākas mobilitātes programmas, kas ir balstītas uz sadarbību ar citām valstīm un kuras finansē un organizē Ārlietu ministrija un Augstākās izglītības un pētniecības ministrija. Programmu administrēšana ir uzticēta aģentūrai *Campus France*. Piemēram, Ibēra Kirjēna partnerattiecības (PHC) piedāvā finansējumu divu pētniecības grupu — vienas no Francijas, otras no citas valsts — mobilitātei kopīgu pētniecības projektu ietvaros.

Itālijai ir vairāki sadarbības līgumi ar citām valstīm kultūras jomā — šos līgumus koordinē Ārlietu ministrija, piedāvājot Itālijas zinātniekiem atbalstu, lai viņi īstu mācīšanās vai pētniecības periodu var pavadīt attiecīgajā partnervalstī.

Latvijas valdības stipendiju programma ir balstīta uz starpvaldību sadarbības līgumiem, un Latvijas Izglītības un zinātnes ministrija parasti nodrošina līdzekļus mobilitātei uz Latviju, bet partnervalsts — mobilitātei no Latvijas uz attiecīgo valsti. Mērķa grupas tiek noteiktas katrā konkrētajā starpvaldību sadarbības līgumā, taču parasti tās ir pasniedzēji, pētnieki un doktorantūras studenti. Programmu administrē Valsts izglītības attīstības aģentūra.

Pamatojoties uz starpvaldību līgumiem un divpusējām apmaiņas programmām, **Lietuva** piedāvā valsts stipendijas vietējiem un ārvalstu doktorantūras studentiem, lektoriem un pētniekiem pētniecības vizītēm (līdz 10 mēnešiem) un intensīviem vasaras kursiem (3–4 nedēļas vai 1–3 mēneši) augstākās izglītības un pētniecības iestādēs Lietuvā vai ārvalstīs. Stipendijas tiek finansētas no Lietuvas valsts budžeta, un tās administrē Izglītības apmaiņas atbalsta fonds. Īpašas divpusējas programmas ir noslēgtas ar Baltkrieviju un Ukrainu, lai finansētu pētniecības vizītes, kas ilgst līdz vienam mēnesim. Šīs programmas vada Lietuvas Pētniecības padome un attiecīgās institūcijas Baltkrievijā un Ukrainā.

Austrijai ir divpusējas programmas („Rīcības programmas”) ar **Čehiju**, **Ungāriju** un **Slovākiju** sadarbībai izglītības un zinātnes jomā, un šīs programmas piedāvā arī finansējumu personāla mobilitātei.

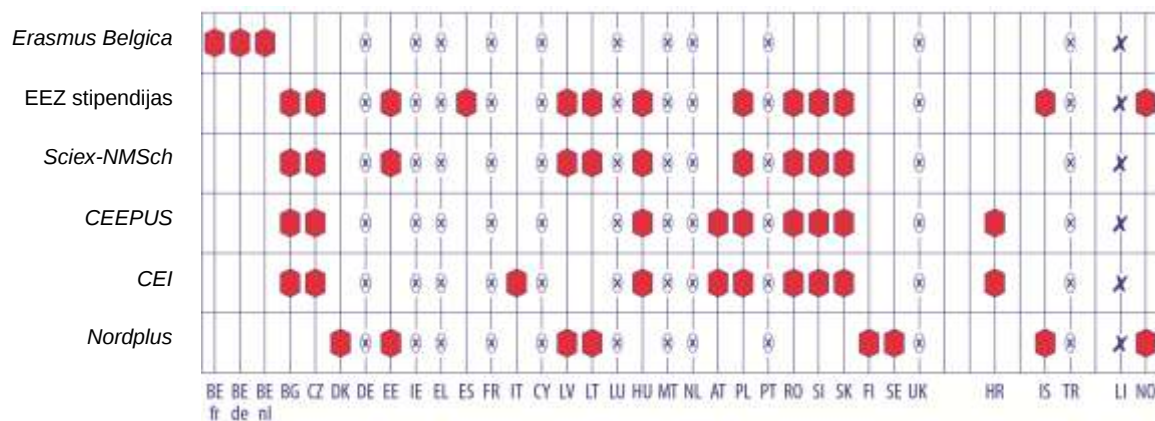
Portugāle ziņo par kopīgām programmām („Integrētām darbībām”) ar Spāniju, Vāciju un Franciju, lai veicinātu mācībspēku un pētnieku zinātnisko sadarbību.

Slovākijā Akadēmiskās informācijas aģentūra (SAIA) vada Akadēmiskās mobilitātes programmu, kuru finansē Izglītības ministrija. Pamatojoties uz divpusējiem līgumiem un tiešiem ārvalstu valdību piedāvājumiem, aģentūra organizē atlases procesus stipendijām 30 valstīs, kā arī ārvalstu stipendiātu uzņemšanu Slovākijas institūcijās.

Apvienotā Karaliste (Skotija) informē, ka pētniecības sadarbība ar citām valstīm piedāvā personāla mobilitātes iespējas. Kā piemēri tiek minēti Skotijas valdības plāns sadarbībai ar ASV un Skotijas valdības Ķīnas stratēģija.

Līdztekus divpusējām programmām daudzas augstākās izglītības sistēmas ir iesaistītas arī daudzpusējās vai *reģionālās sadarbības programmās*, kuru pamatā bieži ir divpusējā apmaiņa. Atšķirībā no nacionālajām vai divpusējām mobilitātes programmām lielākā daļa reģionālo programmu koncentrējas uz pasniedzēju mobilitāti.

2. 3. attēls. Reģionālās mobilitātes programmas, 2012./2013. akadēmiskais gads

⊗ Nav reģionālo programmu X Pētījumā nepiedalās

Avots: Eurydice.

Ar **EEZ un Norvēģijas finanšu instrumentu** Islande, Lihtenšteina un Norvēģija vēlas dot savu ieguldījumu, lai mazinātu sociālo un ekonomisko nevienlīdzību Eiropas Ekonomikas zonā (EEZ), kas apvieno šīs trīs valstis un ES dalībvalstis vienotā tirgū. Atbalstu var saņemt 12 ES dalībvalstis, kas pievienojās ES un EEZ 2004. un 2007. gadā, kā arī Grieķija, Spānija un Portugāle. Projekti bieži nosaka, ka nepieciešams sadarbības partneris vienā no līdzekļu donorvalstīm. Islande, Lihtenšteina un Norvēģija EEZ subsidijas finansē atbilstoši to ekonomiskajām iespējām (Norvēģija sedz aptuveni 94 %, Islande — gandrīz 5 %, bet Lihtenšteina — tikai nelielu daļu vairāk par 1 %). Norvēģijas stipendijas pilnīgi finansē Norvēģija. Lai veicinātu studentu un personāla apmaiņu augstākās izglītības jomā ar Islandi, Lihtenšteinu un Norvēģiju, ar 11 valstīm ir izveidotas stipendiju programmas.

Arī Šveice finansē vienu EEZ subsidijām līdzīgu programmu — zinātniskās apmaiņas programmu **Sciex-NMSch**. Tā piedāvā stipendijas doktorantūras un pēcdoktorantūras pētniekiem no Bulgārijas, Čehijas, Igaunijas, Ungārijas, Latvijas, Lietuvas, Polijas,

Rumānijas, Slovēnijas un Slovākijas pētījumu veikšanai sadarbībā ar Šveices pētniekiem Šveices pētniecības institūcijās. Pēcdoktorantūras pētnieki Šveices institūcijās var pavadīt 6–18 mēnešus, bet doktorantūras līmeņa pētnieki — līdz 24 mēnešiem. Vecākie pētnieki (no kādas ES dalībvalsts vai Šveices), kas projektos iesaistīti mentoru statusā, var saņemt finansējumu līdz trim īstermiņa vizītēm, lai veidotu sadarbību starp mentoriem, īstenotu kopīgu pētniecības projektu vai atbalstītu jaunākos pētniekus. Programmu koordinē Šveices Universitāšu rektoru konference (CRUS).

CEEPUS, „Centrāleiropas Universitāšu studiju apmaiņas programma”, ir izveidota 1994. gadā. Programmā piedalās šādas valstis: Bulgārija, Čehija, Horvātija, Ungārija, Austrija, Polija, Rumānija, Slovēnija un Slovākija (sk. 2. 3. att.), kā arī Albānija, Bosnija un Hercegovina, Moldova, Melnkalne, Serbija, bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika un Kosova ar īpašu statusu. Programmu koordinē CEEPUS centrālais birojs. Par programmas īstenošanu valsts līmenī atbild CEEPUS nacionālie biroji, kas bieži ir iekļauti esošajās aģentūrās. CEEPUS īpatnība ir tā, ka līdzekļi netiek pārskaitīti, bet katra valsts maksā par *ienākošajiem* studentiem un pasniedzējiem. Pasniedzēju mobilitāte galvenokārt notiek CEEPUS paspārnē izveidoto augstākās izglītības iestāžu tīklu ietvaros. Mobilitātes periodi var ilgt no piecām dienām līdz desmit mēnešiem un var iekļaut dalību pētniecībā un konferencēs kā papildu aktivitātēs, taču uzsvars ir likts uz mācīšanu, un stipendiātiem vismaz sešas stundas piecās darba dienās ir jāpavada, mācot vai vadot nodarbības uzņemtajā iestādē.

CEI University Network (**CEI UniNet**) ir Centrāleiropas iniciatīvas ieguldījums sadarbības veicināšanai starp augstākās izglītības iestādēm Centrāleiropā, Austrumeiropā un Dienvideiropā studentu un pasniedzēju mobilitātes veidā. Tīklā ir iesaistījušās šādas valstis: Bulgārija, Čehija, Horvātija, Itālija, Ungārija, Austrija, Polija, Rumānija, Slovēnija un Slovākija (sk. 2. 3. att.), kā arī Albānija, Baltkrievija, Bosnija un Hercegovina, Moldova, Melnkalne, Serbija, bijusī Dienvidslāvijas Republika Maķedonija un Ukraina. Pasniedzēju mobilitāte tiek īstenota kopīgu doktorantūras vai maģistrantūras programmu ietvaros un tiek finansēta, izmantojot ikgadējus priekšlikumu konkursus. Finansējums ir pieejams arī vasaras skolām, semināriem un darbsemināriem, ja tie ietver mācīšanas elementu, ilgst vismaz vienu nedēļu un izsniedz sertifikātu.

Lai veicinātu sadarbību un apmaiņu augstākās izglītības jomā, Ziemeļu Ministru padome ir izveidojusi augstākās izglītības programmu **Nordplus**, kas veicina arī akadēmiskā personāla mobilitāti starp programmā iesaistītajām valstīm (Dāniju, Igauniju, Latviju, Lietuvu, Somiju, Zviedriju, Islandi un Norvēģiju). Lai saņemtu finansējumu, vismaz trim institūcijām (no kurām vismaz divas ir augstākās izglītības iestādes) no trim valstīm ir jāizveido sadarbības tīkls vai partnerība un jāieceļ koordinējošā institūcija, kas atbild par pieteikšanos programmā, līdzekļu pārvaldību un atskaites sagatavošanu. Neatkarīgi no pilsonības atsevišķi Ziemeļvalstu vai Baltijas augstākās izglītības iestādēs strādājoši pasniedzēji var saņemt finansējumu mobilitātes periodam, kas ietver vismaz astoņas stundas mācīšanas vai darba vienā vai vairākās partnerinstitūcijās.

Lai gan **Erasmus Belgica** neveicina *starptautisko* mobilitāti, tā noteikti ir jāpiemin, jo nodrošina finansējumu mobilitātei starp trim Beļģijas kopienām. Programma ir veidota pēc ES programmas *Erasmus* parauga un balstās uz divpusējiem līgumiem starp dažādu Beļģijas kopienu iesaistītajām universitāšu koledžām un universitātēm. Dalībnieki saņem noteiktu summu dienā līdz piecām dienām, lai apmeklētu citu Beļģijas augstākās izglītības iestādi vai pasniegtu tajā.

3. Līdzdalības rādītāji un uzraudzība

Informāciju par dalībniekiem mobilitātes programmās parasti apkopo tā institūcija, kas atbild par programmas administrēšanu. Šeit ir iekļauta informācija par faktiskajiem līdzdalības rādītājiem, ja šādi dati bija pieejami. Dažos gadījumos tā pati institūcija ir atbildīga arī par programmas īstenošanas un/vai ietekmes uzraudzību, citos gadījumos šis pienākums ir uzticēts atsevišķai aģentūrai, tomēr lielākajā daļā gadījumu mobilitātes programmu ietekme netiek sistemātiski uzraudzīta.

Beļģijas flāmu kopienā Pētniecības fonds apkopo datus par dalībniekiem fonda administrētajās mobilitātes programmās. 2011. gadā tas flāmu pētniekiem ir piešķīris gandrīz 1 000 stipendiju, 195 no tām — ilgtermiņa mobilitātei, un finansējis 19 pēcdoktorantūras pētnieku vizīšu.

Vācijā statistika par zinātnieku un pētnieku starptautisko mobilitāti ir iekļauta publikācijā *Wissenschaft weltoffen*, ko katru gadu izdod Vācijas Akadēmiskās apmaiņas dienests un Augstākās izglītības pētniecības HIS institūts (www.wissenschaft-weltoffen.de). 2010. gadā dažādas finansēšanas organizācijas nodrošināja finansējumu 30 781 ārvalstu mācībspēkam un pētniekam Vācijā, kā arī 8 083 vācu mācībspēkiem un pētniekiem ārvalstīs.

Grieķijā Starpuniversitāšu attiecību departaments apkopo statistikas rādītājus un datus par augstākās izglītības iestāžu personāla mobilitāti izglītības līgumu un programmu ietvaros. No 2007. līdz 2012. gadam ir reģistrētas 273 Grieķijas zinātnieku vizītes 36 valstīs un 67 zinātnieku vizītes no 14 citām valstīm Grieķijā. Valsts stipendiju fonds apkopo datus par savām apmaiņas programmām ar Vācijas Akadēmiskās apmaiņas dienestu (DAAD), no 2000. līdz 2012. gadam reģistrējot 567 personas, kas apmeklējušas Vāciju pētniecības grupu sastāvā.

Spānijā datus par dalībniekiem divās valsts mobilitātes programmās apkopo un publicē Ekonomikas un konkurētspējas ministrija (<http://www.idi.mineco.gob.es/portal/site/MICINN/menuitem.7eeac5cd345b4f34f09dfd1001432ea0/?vgnexto=d=7141f1f53c82d210VqnVCM1000001d04140aRCRD>) un Izglītības, kultūras un sporta ministrija (<http://www.mecd.gob.es/dctm/ministerio/educacion/universidades/estadisticas-informes/informes/2012-datos-y-cifras-11-12.pdf?documentId=0901e72b81230a74>). 2010. gadā Nacionālā cilvēkresursu mobilitātes programma (kas īpaši paredzēta personāla mobilitātei augstākās izglītības iestādēs) ir piešķīrusi 4 464 stipendijas.

Itālijā datu apkopošanu koordinē Izglītības, universitāšu un pētniecības ministrija. Informācija ir pieejama ministrijas koordinētās atsevišķu mācībspēku mājaslapās, kā arī izmantojot dažādu iniciatīvu ziņošanas rīkus.

Latvijā Valsts izglītības attīstības aģentūra apkopo informāciju par tās atbildībā esošo mobilitātes programmu īstenošanu. Piemēram, 2012./2013. akadēmiskajā gadā Latvijas valdības stipendiju programma saņēma 11 pieteikumus pētniecības stipendijām.

Ungārijā Balaši institūts apkopo datus par dalības rādītājiem tā mobilitātes programmās: divpusējās programmās, ar *Eötvös* valsts stipendijām un stipendijām, kas paredzētas *Collegium Hungaricum* Vīnē, 2011./2012. akadēmiskajā gadā atbalstu saņēma aptuveni 290 pētnieku, bet 2012./2013. akadēmiskajā gadā — 220 pētnieku, kas devās uz aptuveni 40 valstīm. Ienākošās mobilitātes rādītāji bija šādi: 115 pētnieku 2011./2012. akadēmiskajā gadā un 100 — 2012./2013. akadēmiskajā gadā.

Slovākijā par nacionālās mobilitātes programmu vadību atbildīgā Slovākijas Akadēmiskās informācijas aģentūra (SAIA) sagatavo gada pārskatus par šīm programmām, kuros tiek iekļauta informācija par dalības rādītājiem katrā programmā, nenodalot atsevišķi personālu un studentus. Katras programmas apstiprināto piešķirtumu un stipendiju saraksti liecina, ka SAIA vadītajās izejošās mobilitātes programmās 2011./2012. akadēmiskajā gadā piedalījās 226 pēcdoktorantūras studiju dalībnieki, doktoranti, pasniedzēji, pētnieki un citi darbinieki.

Somijā Starptautiskās mobilitātes centrs *CIMO* katru gadu sagatavo statistiku par starptautisko mobilitāti.

Zviedrijā Augstākās izglītības iestāde apkopo datus par personāla mobilitāti augstākajā izglītībā un publicē tos tiešaistes datubāzē (tikai zviedriski). Dati ietver informāciju par augstākās izglītības iestādi, nodarbinātības veidu, mobilitātes galamērķi utt. Sīkākus ziņojumus par personāla mobilitāti sagatavo attiecīgās augstākās izglītības iestādes. Zviedrijas Augstākās izglītības padomes vārdā augstākās izglītības iestādes apkopo arī dalībnieku atskaites, kas aģentūrā tiek analizētas.

Norvēģijā Pētniecības padome, kas atbild par vairāku nacionālo mobilitātes programmu īstenošanu, sagatavo gada pārskatus par šīm programmām. Šajos pārskatos tiek iekļauta informācija par gada dalības rādītājiem. Pieteikumu skaits ir stabils. Visas institūcijas informāciju par personāla mobilitāti iesniedz „Augstākās izglītības statistikas datubāzē (DBH)”, kas ir Norvēģijas Sociālo zinātņu informācijas dienesta (NSD) pārziņa. Datubāze ir brīvi pieejama (tikai norvēģiski).

Neskaitot līdzdalības rādītāju apkopošanu, netiek veikta īpaša ar personāla mobilitāti augstākajā izglītībā saistīto nacionālo programmu uzraudzība. Vairākas valstis, kur šādas programmas ir, skaidri norāda, ka mobilitātes programmu ietekme uz augstākās izglītības personālu netiek uzraudzīta (piemēram, Itālija, Latvija un Slovākija). Ja vispār tiek veikta kāda uzraudzība, to dara par programmu administrēšanu atbildīgās iestādes vai ārējas aģentūras.

Beļģijas flāmu kopienā Starptautisko attiecību un izglītības un praktiskās apmācības departaments, kā arī Flandrijas pētniecības fonds atbild par programmu uzraudzību, taču netiek veikts īpašs ar attiecīgā akadēmiskā personāla mobilitāti saistīts vērtējums.

Čehijā un **Austrijā** augstākās izglītības institūcijas iesniedz gada pārskatus par savām aktivitātēm, kur ir jāiekļauj arī dati par iesaistīšanos starptautiskās izglītības vai pētniecības programmās un akadēmiskā personāla mobilitātē.

Vācijā starptautiskās apmaiņas programmas vērtē neatkarīgas aģentūras vai eksperti.

Spānijā Ekonomikas un konkurētspējas ministrija uzrauga Nacionālo cilvēkresursu mobilitātes programmu un Nacionālo cilvēkresursu praktiskās apmācības programmu, izmantojot Integrēto uzraudzības un vērtēšanas sistēmu (S/SE), kas ir izstrādāta, lai analizētu (un uzlabotu) publisko programmu pārvaldību pētniecības, attīstības un inovāciju jomā (<http://www.idi.mineco.gob.es/portal/site/MICINN/menuitem.7eeac5cd345b4f34f09dfd1001432ea0/?vgnextoid=7141f1f53c82d210VgnVCM1000001d04140aRCRD>).

Francijā augstākās izglītības iestāžu internacionalizācijas, tostarp starptautisko partnerību un stipendiju nodrošinājumu pētnieku mobilitātei, uzraudzība ir iekļauta katras augstākās izglītības iestādes vispārējā kvalitātes nodrošināšanas vērtējumā, ko veic Pētniecības un augstākās izglītības vērtēšanas aģentūra AERES.

Somijā augstākās izglītības institūciju tīkla programma „Ziemeļi–dienvidi–dienvidi” tika vērtēta 2009. gadā, bet cits vērtējums 2012. gadā pārbaudīja saistībā ar programmām *Erasmus*, *Nordplus*, *FIRST* un „Ziemeļi–dienvidi–dienvidi” organizēto intensīvo kursu ietekmi.

Norvēģijā ziņo, ka visas programmas un finanšu instrumenti regulāri tiek vērtēti. Īpašo mobilitātes programmu tiešas mobilitātes efektivitātes uzraudzības nav. Ir veikti mēģinājumi vērtēt mobilitātes ietekmi uz zinātniskajiem sasniegumiem, taču ir grūti noteikt tiešu saistību.

Pārējās valstis ar nacionālajām programmām nav sniegušas informāciju par to, vai šīs programmas jebkādā veidā tiek uzraudzītas. Kopumā sistemātiska nacionālo programmu, kas saistītas ar personāla mobilitāti augstākajā izglītībā, ietekmes uzraudzība drīzāk šķiet izņēmums, nevis norma.

4. Atalgojums, finansiālais atbalsts un sociālais nodrošinājums

Šajā sadaļā ir atspoguļots, kā tiek risināti algas, finansiālā atbalsta (uzturēšanās, ceļa, dzīvošanas un citu izdevumu atlīdzība) un sociālā nodrošinājuma (piemēram, pensijas, veselības apdrošināšana) jautājumi nacionālās, kā arī divpusējās vai reģionālās mobilitātes programmās. Vairumā gadījumu šie jautājumi ir tieši iekļauti nacionālajās programmās vai citādi ietverti valsts normatīvajos regulējumos, tomēr pensiju jautājums tiek risināts tikai nedaudzās valstīs.

4. 1. Nacionālās mobilitātes programmas

Beļģijas flāmu kopienā izejošajai mobilitātei ir divu veidu normatīvais regulējums par algu un sociālo nodrošinājumu. 1. Ja akadēmiskais darbinieks ieņem augstu amatu ārvalsts augstākās izglītības iestādē un šī iestāde atlīdzina algu flāmu pašmāju iestādei, darbinieks joprojām tiek uzskatīts par nodarbinātu pašmāju institūcijā un saglabā visas darba stāža un pensijas tiesības. 2. Ja darbinieks saņem tikai algu, turklāt tieši no uzņēmēšās iestādes ārvalstī bez jebkādas flāmu pašmāju institūcijas līdzdalības, tiek uzskatīts, ka šim darbiniekam ir atsevišķa nodarbinātība, kas nedod tiesības uz darba stāžu un pensiju pašmāju institūcijā.

Vācijā, lai īstenotu taisnīgu attieksmi attiecībā uz mobilo zinātnieku ar noteikta termiņa darba līgumu, Valsts un federālo zemju pensiju iestāde (*VBL*) ir radījusi iespēju piemērot universitātes vai pētniecības institūcijās nodarbinātajiem pētniekiem izņēmumu attiecībā uz *VBL* obligātajiem apdrošināšanas maksājumiem (jo pabalstus var pieprasīt pēc tam, kad 60 mēnešus veiktas iemaksas). Tā vietā pētnieks var reģistrēties brīvprātīgā (kapitāla finansētā) apdrošināšanas plānā, kas izslēdz atsevišķus komponentus (piemēram, bērna kopšanas atvaļinājumu), bet piedāvā apdrošinātajai personai elastīgumu un tūlītējas līgumiski noteikto prasību tiesības. Izmantojot šo instrumentu, *VBL* jauniem, mobiliem zinātniekiem ar noteikta termiņa līgumu no Vācijas un ārvalstīm ir radījis iespēju saglabāt savas sociālās tiesības.

Spānijā Izglītības, kultūras un sporta ministrija sedz nelaimes gadījumu apdrošināšanu un stipendātiem, kas nav no ES vai EEZ valstīm vai Šveices, arī veselības apdrošināšanu. Nacionālā cilvēkresursu mobilitātes programma atbalsta spāņu pasniedzējus un pētniekus, kuri pavadā laiku augstākās izglītības iestādēs ārvalstī, maksājot viņiem EUR 1 800–3 100 mēnesī, kā arī ārvalstu pasniedzējus un pētniekus, kuri akadēmisko atvaļinājumu pavadā Spānijas augstākās izglītības iestādēs, maksājot aptuveni EUR 2 000–2 450 mēnesī (atkarībā no darba stāža). Turklāt ceļa un uzturēšanās izdevumu segšanai var tikt piešķirti līdz EUR 3 450 vienai personai.

Francijā ar programmu *Zhang Heng* saistītais piedāvātais atbalsts tiek piešķirts stipendiju veidā, kas sedz ceļa izdevumus un ietver dienas naudu izdevumiem, vienu nedēļu uzturoties Ķīnā.

Itālijā institucionālā autonomija attiecas arī uz cilvēkresursu pārvaldību (nacionāli izveidotā struktūrā). Tādējādi alga, finansiālais atbalsts un sociālais nodrošinājums tiek risināts iestādes līmenī. Līdzīgi ir arī **Somijā**, kur augstākās izglītības iestādes piešķir nepieciešamos līdzekļus no tām pieejamā finansējuma.

Latvija ziņo, ka dažādām mobilitātes programmām atkarībā no pamatā esošā starpvaldību līguma ir atšķirīga finansiālā un sociālā nodrošinājuma kārtība (piemēram, vai veselības apdrošināšana ir iekļauta vai ne).

Ienākošajai mobilitātei **Lietuvas** nacionālā programma mācīšanas vizītēm piešķir vienreizēju maksājumu katrai individuālai vizītei, un summa ir atkarīga no uzaicinātā lektora kvalifikācijas. Par īstermiņa vizītēm ārvalstī augstākās izglītības iestāde turpina maksāt algu, un programmas nodrošinātais finansējums sedz papildu izdevumus, piemēram, ceļa un uzturēšanās izmaksas. Citos gadījumos darbinieki saņem valsts stipendijas. Mobilitātes periodiem līdz vienam gadam augstākās izglītības iestāžu pasniedzēji visu mobilitātes periodu saņem vidējo savas mēnešalgas summu. Pētniecības vizītēm piešķirtos līdzekļus var izmantot, lai segtu ceļa, uzturēšanās, vīzas vai apdrošināšanas izmaksas, starptautisku konferenču dalības maksas, arhīvu dokumentu kopēšanas un izmantošanas izdevumus, kā arī ar dalību zinātniskās ekspedīcijās saistītās izmaksas.

Ungārijā stipendijas, ko piešķir Ungārijas Stipendiju padomes birojs, netiek apliktas ar ienākuma nodokli. Tas pats attiecas uz **Igauniju** un Kristiāna Jāka programmas ietvaros saņemtajām stipendijām (kas sedz ceļa un uzturēšanās izmaksas jauniešiem lektoriem, kas pavadā ārvalstī 3–21 dienu). Ja lektori ir nosūtīti uz ārvalsti Programmas igauņu valodas un kultūras akadēmiskajām studijām ārvalstī ietvaros, Igaunijas valsts maksā algu un valsts nodokļus, kā arī sedz ceļa izdevumus.

Austrijā galveno fondu piedāvātās stipendijas sedz arī sociālo nodrošinājumu. Dažas programmas (piemēram, Austrijas Zinātņu akadēmijas stipendiju programmas doktorantiem un pēcdoktorantūras personālam) piedāvā noteikta termiņa līgumus ar pilnu sociālo nodrošinājumu vai pašapdrošināšanos. Ikviens, kurš saņem Austrijas Zinātņu fonda (FWF) stipendiju, finansējumu saņem uz darba līguma pamata, kurā ir iekļauta arī sociālā apdrošināšana (iemaksas pensiju fondos, veselības apdrošināšana un apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem, bērna kopšanas atvaļinājums u. c.). Tas attiecas uz doktorantūras studentiem un arī ienākošajiem stipendiātiem. FWF sāka izvirīties finansēt pētniekus ar stipendijām, jau pirms tas 2006. gadā parakstīja „Eiropas pētnieku hartu” un „Rīcības kodeksu pētnieku pieņemšanai darbā”. Vienīgais izņēmums ir stipendijas pētniekiem, kas dodas uz ārvalstīm. Tādā gadījumā netiek slēgts darba līgums un tiek nodrošinātas vienīgi pensijas iemaksas.

Slovākijā Izglītības ministrijas stipendiāti (ienākošā mobilitāte) saņem EUR 550 mēnesī, kā arī izmitināšanu uzņemošās organizācijas viesnīcā un ēdināšanu uzņemošās organizācijas ēdnīcā. Nacionālās stipendiju programmas (otrā programma, kas atbalsta ienākošo mobilitāti) stipendiju lielums ir EUR 670–1 000 mēnesī (atkarībā no darba stāža), un tās ir paredzētas dzīvošanas izmaksu (uzturēšanās, ēdināšana u. c.) segšanai studiju laikā, pētniecības, lektora vai mākslinieciskam darbam Slovākijas universitātēs, pētniecības vai nevalstiskās organizācijās. Izejošajai mobilitātei Slovākijas Zinātņu akadēmijas universitāšu pasniedzēji un pētnieki, kam ir pastāvīga dzīvesvieta Slovākijā, var pieteikties ceļa izdevumu pabalstam, lai segtu ceļa izdevumus saistībā ar studijām vai pētniecību ārvalstī, kas ilgst vismaz vienu mēnesi.

Zviedrijā informē, ka augstākās izglītības iestāžu personāls mobilitātes periodā turpina saņemt algu, kā arī tam tiek nodrošināts pensiju plāns un attiecīgās augstākās izglītības iestādes nodrošināta apdrošināšana. Turklāt tiek segtas visas ar mobilitāti saistītās izmaksas, tostarp ceļa un uzturēšanās izmaksas, un maksāts ēdināšanas pabalsts. Linneja un Palmes programmas dalībnieki pirms faktiskā programmas sākuma var saņemt papildu finansējumu divu nedēļu valodas apguves kursam.

Norvēģijā ir pieejams triju veidu finansējums: a) pilna alga ar nosacījumu, ka kandidāts ir mobils un pavada visu laiku ārvalstī; b) finansējums papildus pilnai algai, lai segtu ar mobilitāti saistītās tiešās izmaksas; c) finansējums, lai segtu ar mobilitāti saistītās tiešās izmaksas, bez algas maksājuma. Ja kopā ar mobilo pētnieku dodas viņa tuvākie ģimenes locekļi, viss finansējums tiešo izmaksu segšanai tiek dubultots no EUR 2 000 uz EUR 4 000 mēnesī. Nevienam no finansējuma plāniem nesedz iespējamu veselības zaudējumu vai pensijas iemaksas.

4. 2. Divpusējās un reģionālās programmas

Spānijā par divpusējām programmām sniedz šādu informāciju. Francijas un Spānijas maģistra studiju programmu ietvaros pasniedzēju mobilitāte tiek atbalstīta ar maksimālo summu EUR 1 200 nedēļā un maksimālo summu EUR 500 ceļa izdevumu segšanai. Divpusējā programma starp Spāniju un Brazīliju paredz trīs veidu subsdijas. 1. Laikā, ko pētnieki pavada Brazīlijā pirmsdoktorantūras apmācībā, viņi var saņemt pabalstu EUR 550 mēnesī, kas tiek maksāts papildus saskaņā ar līgumu Spānijā maksātajai algai, kā arī summu līdz EUR 2 500 apmērā, lai segtu ceļa un iekārtošanās izdevumus. 2. Pētnieki ar pēcdoktorantūras līgumiem var saņemt arī vienreizēju maksājumu EUR 2 500 apmērā un ikmēneša stipendiju EUR 1 800 apmērā. 3. Pasniedzējiem un zinātņu doktoriem ar civilieredņa statusu vai līgumdarbiniekiem finansiālais atbalsts ir ierobežots līdz dokumentētu izdevumu atlīdzībai.

Francijā finansiālais atbalsts parasti tiek piešķirts stipendiju veidā, un tas sedz ceļa izdevumus un var ietvert arī dienas naudu izdevumiem, uzturoties ārvalstīs.

Lietuvā uz divpusēju līgumu pamata Lietuvas doktoranti saņem valsts stipendijas aptuveni EUR 750 mēnesī, pētnieki un lektori saņem aptuveni EUR 1 130 mēnesī. Viņiem ir arī veselības apdrošināšana un tiek segti ceļa izdevumi. Ārvalstu pilsoņi, kas ierodas Lietuvā, saņem mēneša stipendiju aptuveni EUR 750 apmērā.

Īsām studiju vizītēm vai tikšanās ar kolēģiem no partnervalsts nolūkā **Austrijas un Slovākijas rīcības programma** piedāvā stipendijas EUR 90 apmērā dienā (ne vairāk kā trim dienām). Pēcdoktorantūras personāls var saņemt stipendijas EUR 1 500 mēnesī pētniecībai uz laiku no trim līdz sešiem mēnešiem. Stipendija sedz arī nelaimes gadījumu un veselības apdrošināšanu, kā arī uzturēšanās izmaksas. Ceļa izdevumi ir jāsedz pašiem pētniekiem. **Austrijas un Čehijas rīcības programma** cita starpā piedāvā viena mēneša stipendijas universitātes lektoriem. Saņemot EUR 1 040 stipendiju, tās saņēmējiem ir jāsedz apdrošināšanas un uzturēšanās izmaksas, un to par izdevīgu cenu var piedāvāt *OeAD-GmbH*. Tas pats attiecas uz pēcdoktorantūras studiju stipendijām, kas EUR 1 200 apmērā mēnesī tiek piešķirtas doktorantūras beidzējiem uz sešu mēnešu periodu. Līdzīga kārtība pastāv **Austrijas un Ungārijas rīcības programmai**.

Rumānijā ziņo, ka mobilitātes periodos algu akadēmiskajam personālam atkarībā no uzturēšanās ilguma un aktivitātes veida, kā arī no konkrētā līguma, kas ir šīs mobilitātes pamatā, maksā Rumānijas valsts vai uzņemošā valsts.

Šveices programmas **Sciex-NMSch** stipendijas ietver gada algu vai CHF 50 000 doktorantiem (CHF 55 000 otrajā gadā) un CHF 80 000 pēcdoktorantūras pētniekiem, kā arī sociālos nodokļus, kas ir jāmaksā darba devējam (saskaņā ar Šveices

noteikumiem), un papildu pabalstus ceļa izdevumiem un dalībai konferencēs, nepārsniedzot summu CHF 2 500 apmērā. Īstermiņa vizītēm mentori var trīs reizes saņemt ne vairāk par CHF 2 500 par vizīti. Tās stipendiāta ar darbu saistītās izmaksas, kuras nesedz *Sciex* stipendija, ir jāsedz Šveices uzņemošajai institūcijai.

Slovēnija ziņo, ka ar **CEEPUS** saistītā pasniedzēju mobilitāte neietekmē pasniedzēju algu un sociālo nodrošinājuma kārtību. Viņi turpina saņemt noteikto algu un sociālo nodrošinājumu. Turklāt viņi saņem uzņemošās valsts stipendiju, lai segtu mobilitātes izmaksas. Pasniedzēji no citām valstīm, kas ierodas Slovēnijā, arī var izmantot priekšrocības — bezmaksas uzturēšanos pēcdiploma studentu mītnē vai citā līdzīgā dzīvesvietā.

Nordplus stipendijas pasniedzēju mobilitātei nepārsniedz EUR 355 nedēļā plus ceļa izdevumus. Katrs tīkls lemj par konkrēto stipendijas summu atkarībā no pieejamajiem līdzekļiem.

5. Motivēšanas mehānismi

Mehānismi, lai motivētu darbiniekus piedalīties mobilitātes programmās, ir ieviesti tikai dažās valstīs. Tajās valstīs, kur tie pastāv, motivēšanas mehānismi galvenokārt ir iekļauti nacionālās vai institucionālās karjeras izaugsmes sistēmās. Vairākas valstis (piemēram, Itālija, Slovēnija un Slovākija) ziņo, ka lēmumu par motivēšanas mehānismiem katra augstākās izglītības iestāde pieņem patstāvīgi. **Itālijā** motivēšanas formas augstākās izglītības iestādēs parasti ir finansiāla atlīdzība vai darba slodzes samazināšana citās aktivitātēs. **Slovēnijā** pasniedzēji augstākās izglītības institūcijās parasti saņem „punktus amata paaugstināšanas procesā”. Arī **Čehijas** Izglītības, jaunatnes un sporta ministrijas stratēģiskais plāns iesaka augstākās izglītības institūcijām iekļaut ilgtermiņa mobilitāti akadēmiskā personāla karjeras izaugsmes sistēmā.

Spānijā universitāšu pasniedzēju dalību mobilitātes programmās var motivēt regulārās vērtēšanas ietvaros. Reizi piecos gados universitātes organizēta pedagoģiskā darba vērtēšanas rezultātā pasniedzējiem var piešķirt „papildu atalgojumu par nopelniem pedagoģiskajā darbā”. Reizi sešos gados Nacionālā pētniecības darba vērtēšanas komisija (*CNEAI*) vērtē pētniecības darbu, kā rezultātā var piešķirt „papildu atalgojumu par produktīvu pētniecības darbu”. Abās vērtēšanās tiek ņemti vērā arī sasniegumi universitātes vai pētniecības institūcijās ārvalstīs. Turklāt dalība mobilitātes programmās tiek ņemta vērā arī saistībā ar „nacionālo akreditāciju”, kas universitātes pasniedzējiem ir nepieciešama, lai varētu strādāt universitātē kā pasniedzējiem civil dienesta ierēdņu statusā. Nacionālā kvalitātes vērtēšanas un akreditācijas aģentūra (*ANECA*) vērtēšanai ir izstrādājusi sasniegumu skalu, kurā skaidri iekļauti sasniegumi, kas ir saistīti ar dažādām starptautiskās mobilitātes formām.

Francijā profesoriem, kuri ārvalstīs ir strādājuši vismaz divus gadus — vai vismaz vienu gadu citā ES vai EEZ valstī —, pēc lūguma tiek piešķirts papildu darba stāža gads, kas ņemams vērā profesionālās karjeras izaugsmē. Tas pats attiecas uz pētniekiem, kuri vismaz divus gadus ir pavadījuši augstākās izglītības vai pētniecības institūcijā, valsts iestādē vai publiskā vai privātā uzņēmumā ārvalstī.

Latvijā akadēmiskajam personālam ik pēc sešiem gadiem ir jāpiedalās pārvēlēšanu procedūrā (atklātā konkursā). Pašlaik akadēmiskā personāla karjeras attīstībai tiek izstrādāti juridiski pamatoti kvalitātes kritēriji, kuros viens no vērā ņemamajiem kritērijiem ir mobilitāte.

Sūtot pasniedzējus uz ārvalstīm mācīšanas vai mācīšanās nolūkā, no augstākās izglītības iestādēm **Lietuvā** sagaida, ka mācīšanas vai studiju vizīte vienā vai otrā veidā tiks atzīta, piemēram, par pastāvīgu profesionālo pilnveidi. Turklāt atkarībā no katras konkrētās augstākās izglītības iestādes noteikumiem pētniekiem un pasniedzējiem papildus to noteiktajai algai var maksāt prēmiju par ārvalstīs gūtās izglītības pieredzes izplatīšanu vai piedalīšanos starptautiskos projektos.

Kopsavilkums

Šis īsaiss salīdzinošais ziņojums atklāj, ka lielākajā daļā valstu, par kurām ir pieejami dati, personāla mobilitāte tiek uzskatīta par svarīgu augstākās izglītības internacionalizācijas elementu, tomēr nacionālā politika, kurā skaidri noteikta augstākās izglītības iestāžu personāla mobilitātes veicināšana, ir izstrādāta mazāk nekā pusē valstu, un tikai trīs valstīs tā ir papildināta ar kvantitatīviem mērķiem.

Lielākajā daļā valstu, kurās ir izstrādāta valsts politika, ir ieviestas arī nacionālās programmas augstākās izglītības iestāžu personāla mobilitātes veicināšanai. Kopumā šādas programmas ir aptuveni pusei šajā ziņojumā iekļauto augstākās izglītības sistēmu. Ziemeļu reģionā, Beļģijā un īpaši Centrāleiropā un Austrumeiropā ir izstrādātas vairākas *reģionālas* mobilitātes programmas, kas arī paredzētas augstākās izglītības iestāžu personālam. No visām šajā apskatā iekļautajām augstākās izglītības sistēmām aptuveni divas trešdaļas ir iesaistītas reģionālajās mobilitātes programmās. Turklāt visām valstīm ir mobilitātes programmas, kas balstās uz *divpusējiem* līgumiem ar citām valstīm — gan Eiropas valstīm, gan valstīm ārpus Eiropas. No valstīm saņemtās atbildes (lai gan šajā ziņojumā nav atspoguļotas) apliecina arī, ka plaši tiek izmantotas Eiropas mobilitātes programmas un/vai sadarbība starp atsevišķām augstākās izglītības institūcijām.

Valstīs, kurās ir nacionālās programmas, to organizēšana un finansēšana galvenokārt tiek uzticēta valsts ministrijām (izglītības, pētniecības un/vai ārlietu) vai pētniecības padomēm. Ikdienas darba vadība bieži ir speciālu aģentūru pienākums. Lielākajā daļā gadījumu par administrēšanu atbildīgās iestādes arī apkopo datus par dalību mobilitātes programmās, tomēr sistemātiskas šo programmu ietekmes uzraudzības vairumā valstu nav.

Nacionālo, reģionālo vai divpusējo programmu atbalstītās mobilitātes perioda ilgums ir no dažām dienām līdz (dažos gadījumos) diviem gadiem. Parasti mobilitātes periodi ilgst tikai pāris dienu vai nedēļu.

Lai gan nacionālās mobilitātes programmas visbiežāk ir paredzētas pētniekiem un pētniekiem profesionālās darbības sākumposmā, pasniedzējus atstājot otrajā plānā, divpusējās un reģionālās programmas vairāk koncentrējas uz pasniedzēju mobilitāti. Administratīvajam personālam paredzētās mobilitātes finansējumu, šķiet, nodrošina gandrīz vienīgi programma *Erasmus*. Algu, finansiālā atbalsta vai sociālā nodrošinājuma kārtība valstīs — un bieži arī starp programmām — atšķiras. Lielākajā daļā gadījumu šie jautājumi ir tieši iekļauti nacionālajās, reģionālajās vai divpusējās programmās, taču tie var būt risināti arī iestādes līmenī. Parasti finansējums ir paredzēts, lai segtu ceļa un uzturēšanās izdevumus, mēneša stipendijas vai algas izmaksas, kā arī veselības apdrošināšanai, tomēr pensiju jautājums tiek risināts tikai nedaudzos gadījumos.

Tikai dažas valstis ziņo par motivēšanas mehānismiem, kas parasti ir iekļauti nacionālās vai institucionālās karjeras izaugsmes sistēmās.